

**Tożsamość
w kontekście edukacyjnym
i społeczno-kulturowym**

*Andrzejowi
i Julii Konstancji*

UNIwersytet IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU

SERIA PSYCHOLOGIA I PEDAGOGIKA NR 163

Tożsamość w kontekście edukacyjnym i społeczno-kulturowym

Między partykularyzmem
a uniwersalizmem

Redakcja naukowa

Agnieszka Cybal-Michalska

POZNAŃ 2011

ABSTRACT. Cybal-Michalska Agnieszka (ed.), *Tożsamość w kontekście edukacyjnym i społeczno-kulturowym. Między partykularyzmem a uniwersalizmem* [Identity in the educational and socio-cultural context. Between particularism and universalism]. Poznań 2011. Adam Mickiewicz University Press. Seria Psychologia i Pedagogika nr 163. Pp. 230. ISBN 978-83-232-2327-6. ISSN 0083-4254. Texts in Polish with a summary in English.

The narration presented in this volume takes into account the socio-cultural character of the dynamic changes of the socio-cultural reality and it updates the problem of the dynamics of the complex phenomenon of an identity. The authors of the texts describe and explain the quality of the global, cultural ecumene through capturing the constructed qualities that are possible and always present in the process of creating an identity. The wide spectrum of the described phenomena does not remain without impact on the quality of the humanistic discourse undertaken in the work on the nature of the intellectual conceptualization of pedagogy, whose identity is shaped in the discursive way. The presented volume is also an invitation for a discourse about the quality of education and contributions to understanding the nature of transformation taking place on the educational level. In many authors' analysis one may notice a quality diversity of approaches to grasp the issue of identity as a discursive practice referring to the problem of subjectiveness, individualism, the dialogue with "otherness", temporal orientation, success in life and social constructions of identity.

Agnieszka Cybal-Michalska, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Wydział Studiów Edukacyjnych, Zakład Pedagogicznych Problemów Młodzieży, 60-568 Poznań, ul. Szamarzewskiego 89, Poland.

Recenzenci: prof. UŚ dr hab. Ewa Jarosz
prof. zw. dr hab. Roman Kubicki

Publikacja dofinansowana przez Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

© Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2011

Projekt okładki: Ewa Wąsowska
Redaktor: Karolina Hamling
Redaktor techniczny: Dorota Borowiak
Łamanie komputerowe: Anna Marcinkanec

ISBN 978-83-232-2327-6
ISSN 0083-4254

WYDAWNICTWO NAUKOWE UNIWERSYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
61-701 POZNAŃ, UL. FREDRY 10
www.press.amu.edu.pl
Sekretariat: tel. 61 829 46 46, fax 61 829 46 47
Dział sprzedaży: tel. 61 829 46 40, e-mail: press@amu.edu.pl
Wydanie I. Nakład 500 egz. Ark. wyd. 17,0. Ark. druk. 14,375
Druk i oprawa: UNI-DRUK s.j., LUBOŃ, UL. PRZEMYSŁOWA 13

Spis treści

Agnieszka CYBAL-MICHALSKA <i>Wprowadzenie</i>	7
Bogusław ŚLIWERSKI <i>Odnajdywanie tożsamości pedagogiki w ponowoczesnym świecie i nauce</i>	11
Aleksander ZANDECKI <i>Demokratyczne zasady edukacji w realiach polskich – perspektywa dwóch dekad (1990–2010)</i>	37
Andrzej ĆWIKLIŃSKI <i>Demokracja podstawowym warunkiem przemian edukacyjnych w globalnym świecie</i>	55
Agnieszka CYBAL-MICHALSKA <i>Konsumpcjonizm jako główna oś narracji współczesnego społeczeństwa</i>	75
Zbyszek MELOSIK <i>Stoneczne (pozakulturowe) wakacje – tożsamość typu „all inclusive”</i>	87
Piotr PETRYKOWSKI <i>Tożsamość kulturowa a przestrzenie, miejsca, symbole</i>	105
Agnieszka CYBAL-MICHALSKA <i>„Indywidualizm etyczny” jako wzorzec orientacji normatywnej jednostek we współczesnym świecie</i>	125
Iwona CHRZANOWSKA <i>Osoba niepełnosprawna w przestrzeni społecznej</i>	141
Mirosław KOWALSKI, Daniel FALCMAN <i>Między podmiotowością a tożsamością (analiza rekonstrukcyjna oraz prezentacja wybranych pól aplikacji propozycji Ch. Taylora)</i>	161

Bogusław ŚLIWERSKI	
<i>Inność w uwięzieniu</i>	175
Eva ZAMOJSKA	
<i>Konstruowanie treści kształcenia w ponowoczesnym świecie</i>	191
Magdalena PIORUNEK	
<i>Młodzież wobec przyszłości w globalnym świecie. Selektowne wyniki badań komparatywnych młodzieży polskiej, niemieckiej i rosyjskiej</i>	209
<i>Identity in the educational and socio-cultural context. Between particularism and universalism (Summary)</i>	229

Wprowadzenie

Społeczno-kulturowy charakter dynamicznych przemian rzeczywistości „krucho Schej terażniejszości” (A. Melucci), utożsamianej z fragmentaryzacją, wieloznacznością, natychmiastowością, niepewnością, ryzykiem i permanentną zmianą, aktualizuje problem dynamiki zmiany natury złożonego fenomenu tożsamości oraz implikuje zmiany w tożsamościowych aspektach życia jednostkowego i społecznego.

Permanentny charakter złożonej zmiany społecznej można próbować opisać, rozpoznać, zrozumieć i systematycznie wyjaśniać poprzez jakość konstruowanych możliwych (a nie powinnościowych) tożsamości i zawsze w trakcie krystalizowania się ich. Globalizacja utożsamiana z „wielością światów” (Z. Bauman), jak ujmuje B. Misztal, „zmieniła naturę tożsamości, obnażyła ją i wyłuskała z kontekstu roli społecznej, uwolniła od roli determinującego wpływu i odarła z pewności, jaka się wiązała z konstruowaniem tożsamości w warunkach społeczeństwa przemysłowego”¹. Tożsamość ma charakter twórczy, a w warunkach „płynnej nowoczesności” (Z. Bauman) staje się elastycznym i otwartym procesem poszukiwania identyfikacji. Identyfikacja „realizuje się przez dyskurs, a tożsamości, jakie kształtują się w ten sposób, nie miałyby miejsca, gdyby nie ów dyskurs”² właśnie.

Tożsamość jako kategoria „chwytająca zarówno aspekt podobieństwa, jak i różnicy okazuje się trafiać w sedno toczącego się współcześnie teoretycznego dyskursu”³ nad tym, co globalne (uniwersalne) i lokalne (partykularne), albowiem „po raz pierwszy w historii ludzkości tożsamość i społeczeństwo połączone zostały w globalnej przestrzeni”⁴. W tym sensie dialektyka unifikacji i dywersyfikacji, właściwa dla kulturowej pluralizacji, wskazuje, iż są to procesy komplementarne, wzajemnie na siebie oddziałujące i kluczowe dla współczesnej fazy „unifikacji partykularizmów i partykularyzacji uniwersalizmów” (R. Robertson). Jakość globalnej ekumeny kulturowej ujawnia się w binarnym układzie skrajności: dekontekstualizacją i rekontekstualizacją (oderwanie od kontekstu a poszukiwanie nowej jakości kontekstualnej), dekompozycją a rekompozycją (zdekomponowanie struktury kulturowej a tworzenie się nowych konstelacji kulturowych z wyabstrahowanych fragmentów rzeczywistości kulturowych), deterytorializacją

¹ B. Misztal, *Teoria socjologiczna a praktyka społeczna*, Kraków 2000, s. 144-145.

² Z. Bauman, podaję za: B. Misztal, *Teoria socjologiczna...*, dz. cyt., s. 86.

³ M. Kempny, *Globalizacja kultury i ulokowanie tożsamości? Procesy kulturowe w teoretycznym dyskursie współczesnej socjologii* [w:] *Wokół problemów tożsamości*, red. A. Jawłowska, Warszawa 2001, s. 97-98.

⁴ A. Giddens, *Modernity and self-identity*, Cambridge 1991, s. 32.

a reterytorializacją (oderwanie od lokalnego kontekstu treści i formy kulturowej a poszukiwanie „zadomowienia” w innej kulturze), transkulturowości a internalizacją (kultura jako zespół zjawisk wzajemnie powiązanych, uwarunkowanych i oddziałujących ulega hybrydalnym przemieszczeniom się treści i form kulturowych a pragnieniem jej zinternalizowania przez jednostkę, która przetwarza zastany materiał kulturowy, nadaje mu sens, swoiste indywidualne znaczenie i wyraża w zachowaniu)⁵. Jednakże „kalejdoskop” płynnej nowoczesności (Z. Bauman) może również implikować uleganie tendencjom niezawierającym w sobie potencjału rozwojowego. W świecie zmiennych aksjologii może pojawić się swoista potrzeba zaprzestania poszukiwania, brak zgody na przeżywanie i doświadczanie ambiwalencji oraz trwanie przy nienaruszonej strukturze zintegrowania w ramach tożsamości.

Szerokie spektrum zjawisk obrazujących wielość „kulturowych” narracji współczesności nie pozostaje bez wpływu na jakość humanistycznego dyskursu nad istotą intelektualnej konceptualizacji pedagogiki, której tożsamość kształtuje się w sposób dyskursywny. Wymaga on niekonwencjonalnego namysłu nad rozwojem myśli pedagogicznej i potrzebą generowania „podejść syntetycznych, które wyprowadzą teorie wychowania poza granice i ograniczenia cząstkowych paradygmatów”⁶, co akcentuje B. Śliwerski. Prezentowany tom to również zaproszenie do dyskursu nad jakością edukacji i przyczynek do zrozumienia istoty transformacji odbywającej się na przestrzeni edukacyjnej. W analizach wielu autorów można uchwycić jakościowe zróżnicowanie podejść do ujęcia problematyki tożsamości jako dyskursywnej praktyki odwołującej się do zagadnień podmiotowości, indywidualizmu, dialogu z „innością”, orientacji temporalnej, sukcesu życiowego, społecznych konstrukcji tożsamości.

W celu zobrazowania dyskursywnego charakteru tożsamości w kontekście edukacyjnym i społeczno-kulturowym oddaję niniejszą książkę w ręce otwartych na humanistyczny dialog Czytelników. Wyrażam nadzieję, iż podjęte przez Autorów artykułów narracje tworzące „formację dyskursywną” (M. Foucault) łączą w sobie implikacje interdyscyplinarnego dialogu nad jakością zmiany społecznej oraz stanowią zaproszenie do dalszych interpretacji fenomenu tożsamości w kulturze „zagęszczonej semiotyczności” (L. Witkowski).

Pragnę podziękować Autorom wszystkich zamieszczonych artykułów za twórczy wkład w jakość podjętych narracji. Opublikowane teksty, świadczące o wartości ujętego w tytule publikacji problemu, stanowią inspirujące zaproszenie do pogłębionego i refleksyjnego namysłu nad tożsamością jako praktyką kognitywną.

⁵ L. Korporowicz, *Tożsamość wyobrażona* [w:] *Róża wiatrów Europy*, red. A. Tyszka, Warszawa 1999, s. 90-92.

⁶ B. Śliwerski, *Odnajdywanie tożsamości pedagogiki w ponowoczesnym świecie i nauce* – artykuł zawarty w niniejszej pracy.